

3. Шаповалова М. С. Історія зарубіжної літератури / М. С. Шаповалова, Г. Л. Рубанова, В. А. Моторний. – Львів : Вища школа, 1982. – 439 с.
4. Шеллинг Ф. В. И. Философия искусства. – М. : Мысль, 1966. – 496 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Философия духа // Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук : в 3 т. – М., 1977. – Т. 3. – 471 с.
6. Гегель Г. В. Ф. Феноменология Духа. – М. : Наука, 2000. – 495 с.
7. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. – М. : Мысль, 1977. – Т. 3. – 471 с.
8. Гегель Г. В. Ф. Эстетика : в 4 т. – М., 1969. – Т. 4. – 673 с.

Андрущенко Т. И. Романтизм и диалектика эстетического.

В статье рассматриваются черты, характерные для романтического мировоззрения, становление романтизма как искусства, взгляд искусства на романтизм, сравнение немецкой философии и романтизма.

Ключевые слова: романтизм, искусство, эстетическое, немецкая философия.

Andrushchenko T. I. Romanticism and dialectics of esthetic.

In the article precincts that are characteristic for a romantic world view, becoming of romanticism as arts, look of art on romanticism are examined, comparison of German philosophy and romanticism.

Keywords: romanticism, art, aesthetic, German philosophy.

Жижко Т. А.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ПРОСТОРУ

Проводиться аналіз університетської освіти України в поєднанні принципів діяльності з світовою освітньою системою.

Ключові слова: освіта, університет, університетська освіта, молодь, академічні свободи.

Як країна європейського простору, Україна мала широкі й розгалужені зв'язки в галузі виробництва, торгівлі, політики та культури. Не стала винятком співпраця українських освітніх закладів з відповідними інституціями Європи. Відсутність університетів в Україні змушувала талановиту молодь мандрувати до Європи – до тих університетських закладів, які територіально знаходились ближче. За неповними підрахунками, у Краківському університеті вже у XV–

XVI ст. навчалось 800 українців, у першій половині XVII ст. – 564; у Болонському університеті у першій половині XVI ст. – 800 українських студентів. У Падуанському університеті докторські звання протягом XIV–XVIII ст. отримали близько 500 українців [15, 10].

Мета статті – проаналізувати університетську освіту України в поєднанні принципів діяльності зі світовою освітньою системою.

Слід зазначити, що українська молодь не лише не розширювалась між студентами європейських країн, але й досить часто досягала рівня найвищого визнання, досягала таких наукових і педагогічних успіхів, які дозволяли їм обіймати найбільш відповідальні академічні посади. Зокрема, Юрій Дрогобич (Котермак) зажив слави як перший уродженець України, який став автором друкованої книги – астрологічного календаря під назвою “Прогностична оцінка поточного 1483 р.”, котрий з’явився в Римі у лютому 1483 р. і був присвячений папі Сіксту IV. Це був тільки один з трактатів ученого дрогобичанина, який студіював науки у Краківському й Болонському університетах, здобувши звання доктора вільних мистецтв і доктора медицини. Згодом, ставши професором Краківського університету, він викладав у цьому навчальному закладі медицину та астрономію і був, як гадають, одним із учителів уславленого Миколи Коперника [12, 286-287].

Інший українець, Станіслав Оріховський-Роксолан здобув гуманітарну освіту у Краківському, Віденському, Падуанському, Болонському й Віттенберзькому університетах. Там він зустрічався з видатними діячами європейської культури раннього Нового часу – Мартіном Лютером, Філіпом Меланхтоном, австрійським гуманістом А. Брасіканом, італійськими вченими Р. Амадеєм, Л. Боккадиферо, А. Пассером, Л. Бонаміко. Цей особистий досвід допоміг гуманісту Оріховському зробити недвозначний висновок: той, хто прагне стати високоосвіченою людиною, має “думкою линути до Риму, до Афін, до Срусалима і деінде по світі шукати”.

Ще один діяч української гуманістичної культури – Павло Русин з містечка Кросно на Перемишльщині. Вихованець Краківського і Грейфсвальдського університетів, він відомий як автор низки латиномовних поезій і голова літературного угруповання, члени якого славили кроснянина як “окрасу руських мужів” [12, 287].

Повертаючись в Україну, випускники європейських університетів несли з собою не тільки глибокі знання, якими щедро ділились з українським людом, але й глибоко укорінену ідею університету, організацію діяльності якого на батьківщині вважали

своїм внутрішнім покликанням. Перші братські школи, відлік діяльності яких починається з першої половини XV ст., децю нагадували університети, що діяли за принципами передових європейських.

Поняття “братські школи” позначає навчальні заклади, які були організовані братствами – культурно-релігійними об’єднаннями православного міського населення. До братств входили ремісники, купці, подекуди дрібне та середнє духовництво та шляхта, учителі, письменники, книговидавці, вчені, митці. Найстаріше в Україні братство – Львівське – було організоване 1439 р.; на рубежі XVI–XVII ст. на території Правобережної та Західної України налічувалося вже близько 30 братств [15, 11].

Поширення братств було пов’язане з ускладненням політичної ситуації в українських землях. У другій половині XVI ст. на основі Люблінської унії 1569 р. Литва й Україна були приєднані до Польщі. Саме ця подія відкрила широку дорогу польському католицизму на українські землі. В Україні розпочалося будівництво католицьких шкіл, добре обладнаних, із досить високим рівнем навчання. Деякі з них (насамперед – єзуїтські колегіуми) виступали як центри ідеологічного впливу католицизму. Значний для свого часу рівень освіти та відсутність на східнослов’янських землях достатньої кількості навчальних закладів університетського рівня сприяли швидкому розповсюдженню в цьому регіоні колегіумів єзуїтів. Зокрема, у 1608 р. були засновані колегіуми у Львові й Луцьку, у 1610 р. – в Кам’янець-Подільському [14, 136-138]. Проте вони зіткнулися з опором братств, які шляхом активізації власної освітньої діяльності прагнули відстояти православну церковну організацію.

Особливих успіхів у розвитку освіти досягла Львівська братська школа, у якій викладали такі відомі діячі української культури, як брати Стефан та Лаврентій Зизанії, Захарія Копистенський, Памво Беринда. Програма шкільного навчання тут суттєво відрізнялася від початкових шкіл. На перший план виходило вивчення грецької та церковнослов’янської мов. Крім того, тут викладалися “сім вільних наук”, що було типовим для середньої школи того часу. Вони поділялися на “тривіум”, який складався з граматики, риторики, діалектики, і “квадривіум”, до якого входили арифметика, геометрія, музика, астрономія. Цей навчальний план в основі своїй був близький до типу західноєвропейської середньої школи, який реалізовувався у різних видах – єзуїтські колегіуми, світські католицькі та протестантські школи [3, 519]. Випускники цих середніх шкіл могли вступати до вищих навчальних закладів – університетів. Тому можна

зробити висновок, що програма навчання у Львівській братській школі також мала університетську спрямованість.

Посилення контактів випускників Львівської школи із вищими навчальними закладами стало можливим завдяки впровадженню до її програми латинської мови, якою велось викладання у західноєвропейських університетах. У 1592 р. дозвіл вивчення латини було надано Львівській школі спеціальною королівською грамотою [3, 520]. Тим самим слов'яно-грецька школа ставала слов'яно-греко-латинською, прилучаючи своїх учнів до загальних традицій європейської освіти [15, 15].

На подібних засадах було влаштовано й Луцьку братську школу, яка була заснована в 1617 р. Вона також мала назву “греко-латино-слов'янська школа”. Університетська спрямованість братських шкіл кінця XVI – першої половини XVII ст. забезпечила поширення принципів вищої освіти в Україні в наступні століття. Престиж кожної школи, науковий рівень навчання в ній перш за все забезпечують викладачі. Важлива заслуга К. Острозького полягала в тому, що він зумів зібрати під одним дахом видатних педагогів, усебічно освічених людей з різних куточків Європи. В Острозькій академії знаходили притулок багато волелюбних вигнанців, сміливих мислителів, які зазнавали переслідувань у себе на батьківщині. Зокрема, до Острога переїхав польський математик і філософ, професор Краківського університету Ян Лятос, якого церковники вигнали з Польщі за вільнодумство. У складі педагогів були представники всіх галузей тодішньої науки – медицини, астрології, філософії, богослов'я, проповідництва, математики. Як засвідчує І. Мицько, запрошених фахівців в Острозі було більше, ніж у будь-якому навчальному закладі православного спрямування в Європі XVI–XVIII ст. [10, 155]. Більшість із них викладали в Академії, працювали в друкарні, входили до складу науково-літературного перекладацького гуртка.

Особливий вплив на діяльність Острозької школи справили вчені з Греції. Грецька освіченість у XV–XVI ст. перебувала в тісному взаємозв'язку з італійською гуманістичною культурою й була перейнята реформаторськими ідеями, які сучасні педагоги називають “особистісно орієнтованим вихованням”. Зокрема, в 1594-1598 рр. грецьку мову в Острозі викладав відомий грецький учений Кирило Лукаріс, який навчався в Падуанському університеті, слухав там лекції Галілео Галілея. Крім нього, в Острозі працювали Діонісій Палеолог і Никифор [3, 486]. Запрошення грецьких викладачів мало позитивний вплив на подальші взаємовідносини учнів та вчителів академії, на її дух співпраці і співтворчості. Недаремно Острозька школа здобула в

Європі славу “Острозьких Афін”.

Досвід і традиції Острозької школи, що були розвинуті у братських школах, послужили основою створення Київського колегіуму, що пізніше став академією. Діяльність цього навчального закладу заклала підвалини створення шкіл вищого типу, допомогла подальшому поширенню в Україні європейських університетських традицій.

Важливою передумовою піднесення Києва як науково-освітнього центру в першій половині XVII ст. став переїзд до цього міста діячів української культури й освіти із Західної та Правобережної України – Захарії Копистенського, Памво Беринди, Гаврила Дорофіївича. Це було спричинене посиленням тиску на православну церкву після Берестейської унії 1596 р. Просвітителі гуртувалися навколо бібліотеки та друкарні Києво-Печерської лаври. Особливе місце серед посібників, виданих лаврською друкарнею, посів “Лексикон словеноросский и имен толкованіе” (1627), підготований Памво Бериндою протягом тридцятирічної праці. Це видання містило близько 7 тис. слів, переважно слов’янських, а також латинських, чеських, польських, німецьких, єврейських, угорських, перекладених українською мовою. Кожне слово супроводжувалося словниковою статтею. “Лексикон” використовувався у процесі викладання не тільки в Україні, а й у школах Росії, Білорусі, інших слов’янських країн [15, 19]. Це свідчить про поширення контактів системи української освіти з навколишнім світом.

Влітку 1631 р. за ініціативою архімандрита Петра Могили у Києві було відкрито новий навчальний заклад – лаврську школу. На цей час тут навчалось, імовірно, близько 100 учнів [15, 115]. Києво-Могилянську колегію, названу так на честь Петра Могили, було створено у 1632 р. шляхом об’єднання Київської братської та лаврської шкіл. Ця подія стала важливим явищем у розвитку української освіти.

Згодом, Києво-Могилянська колегія виступить як розвинений центр вищої освіти України. Ще французький інженер Гійом Левассер де Боплан, який працював в Україні у 30-і рр. XVII ст., визначав цей навчальний заклад як “університет, або академію”. Проект Гадяцького договору 1657 р., укладеного гетьманом Іваном Виговським з Річчю Посполитою, містив пункт про зрівняння у правах “Київської академії з академією Краківською”; це ж положення передбачала й угода, підписана королем Міхалом Корібутом Вишневецьким та гетьманом Михайлом Ханенком у 1670 р. У 1701 р. Києво-Могилянська колегія одержала царську грамоту Петра I, що офіційно підтверджувала титул та права академії [15, 53-54].

Києво-Могилянська академія користувалася великим впливом у європейському просторі. Випускники академії поступово ставали відомими далеко за межами Батьківщини. Так, історик Петро Симоновський, який написав “Краткое описание о казацком малороссийском народе и о военных его делах, собранное из разных историй иностранных...” (1765), після закінчення Києво-Могилянської академії навчався і працював учителем у Варшаві, слухав лекції професорів Кенігсберзького та Лейпцизького університетів. Генеральний хорунжий Микола Ханенко, який також навчався в Києво-Могилянській академії й у Львівській братській школі, під час служби в Генеральній канцелярії виконував різні посольські доручення, чому сприяло добре володіння латинською, польською й німецькою мовами. Його син Василь у 1746 р. вступив до Кільського університету [4, 146-151].

Академія була також важливим просвітницьким центром. Вона заснувала колегії у Вінниці, Кременці, Чернігові, Харкові й Переяславі, постійно допомагаючи новоутвореним освітнім осередкам. З 30-х рр. XVII ст. в академії почала здобувати освіту і молодь з Росії, Білорусі, Молдови, Волощини, Болгарії, Сербії, Боснії, Далмації, Чорногорії, Греції. 1736 р. в академії навчалось 127 студентів, 1737 р. – 122 [15, 148]. Цим контактам з європейськими країнами сприяла спільна православна християнська релігія, подібність історичного розвитку цих країн, що зазнали тривалого іноземного поневолення, а також набутий Києво-Могилянською академією авторитет високорозвиненого центру вищої освіти у східнослов'янських землях.

Розпад феодально-кріпосницьких відносин у другій половині XVII ст., розвиток ідей французьких просвітителів, відкриття в галузі природничих наук суттєво вплинули на освітній процес у Львівському університеті. Тут було відкрито кафедру математики, створено фізико-математичний кабінет, астрономічну обсерваторію, було запроваджено вивчення польської, французької і німецької мов, а географія та історія стали вивчатися як окремі дисципліни. Ці нововведення позитивно вплинули на зміст і якість підготовки студентів. Багато з них потім продовжили навчання в Києво-Могилянській академії і згодом стали викладачами Московської академії та Петербурзької семінарії. Одночасно встановлювалися зв'язки Львівського університету з культурними й навчальними закладами українських земель: Києво-Могилянською академією, Чернігівським, Харківським і Переяславським колегіумами, а також з європейськими університетами – Паризьким, Римським, Празьким.

У друкарні університету видавалися праці вчених Києво-

Могилянської академії, здійснювався обмін навчальною літературою. Після першого поділу Речі Посполитої в 1772 р. більшість західноукраїнських земель відійшла до Австрійської імперії, на території якої діяльність ордену єзуїтів було заборонено. Головним завданням закладів вищої освіти в імперії, у тому числі Віденського, Празького і Львівського університетів, було визначено підготовку професійних кадрів – учителів, суддів і священників. Це ж завдання покладалося і на створений пізніше (у 1875 р.) Чернівецький університет.

Подібний підхід був притаманний і системі освіти в Російській імперії, до якої наприкінці XVIII ст. увійшла більшість українських земель. Головна увага тут приділялася вищій освіті, на яку було покладене завдання підготовки кваліфікованих спеціалістів. Ця обставина стала важливою передумовою утворення у першій половині XIX ст. університетів у Наддніпрянській Україні – Харківського і Київського. Ці класичні університети, створені в Російській імперії, були привнесеною освітньою новацією порівняно з діяльністю православних колегіумів XVIII ст.

На початковому етапі розвитку Харківського університету (засновано у 1805 р. з ініціативи В. Н. Каразіна) значну частину викладачів склали запрошені професори з Німеччини, Франції та інших європейських країн. У зв'язку з цим важливу роль відіграло співробітництво з Харківським колегіумом, який під час створення університету передав туди 20 студентів. Їх знання латинської та інших мов (зокрема, німецької) забезпечувало можливість слухати лекції іноземних професорів, які не знали російської мови [11, 13].

Перші іноземні викладачі Харківського університету мали значний авторитет у європейському науковому середовищі. Зокрема, слід відзначити діяльність професора філософії Й. Б. Шада, якого голові навчального округу особисто рекомендував великий німецький поет І. В. Гете. У 1804-1816 рр. Й. Б. Шад очолював кафедру умоспоглядальної та практичної філософії. Завдяки його праці Харківський університет став одним із важливих центрів поширення ідей німецької класичної філософії. У Харкові успішно діяли також І. І. Гут, зусиллями якого були обладнані астрономічний кабінет та обсерваторія, В. Ф. Дрейсіг, який поклав початок діяльності терапевтичного інституту, І. А. Шнауберт і Ф. І. Гізе, котрі створили першу хімічну лабораторію. у 1812 р. при університеті було організовано Товариство наук, яке мало на меті поширення знань в окрузі [5, 318].

Після Вітчизняної війни 1812 р. в Російській імперії було розпочато

витіснення з університетського життя науковців іноземного походження. Міністерство народної освіти у 1815 р. прийняло розпорядження, згідно з яким на посади викладачів університету в жодному разі не могли бути рекомендовані іноземці. У цих умовах провідною формою співпраці університетів із західноєвропейськими країнами стали закордонні відрядження учених з метою вдосконалення знань і обміну досвідом. Навчання молодих учених у наукових та освітніх центрах Заходу стало важливим елементом процесу формування професорської колегії Харківського університету. Зокрема, першим у Російській імперії вченим, котрий отримав ступінь доктора наук у Франції, став випускник Харківського університету астроном П. Затеплинський. У 1821–1823 рр. він, перебуваючи у науковому відрядженні в Парижі, слухав лекції Лапласа, Пуассона та інших провідних вчених, працював в обсерваторії. Склавши іспити й захистивши дисертації з аналітичної та небесної механіки, у 1823 р. П. Затеплинський став ліценціатом, бакалавром і доктором наук. Після цього він повернувся на Батьківщину і до 1834 р. викладав астрономію в Харківському університеті. У 30-40-і рр. XIX ст. у наукових відрядженнях у Франції, Німеччині, Італії перебували викладачі медичного факультету Є. М. Черняєв, Є. С. Гордеєнко, К. О. Демонсі, професор правознавства Г. С. Гордеєнко, математик Є. І. фон Бейер [7, 175-176].

У другій половині XIX ст. університети все більш ставали центрами наукової думки і підготовки вчених. Зростає суспільний престиж науки і популярність наукових знань у колах інтелігенції. Створені при університетах педагогічні інститути вперше в історії університетської педагогічної освіти порушили питання про спеціальну підготовку вчителів як в умовах очної форми, так і екстерном. Крім Харківського та Київського університетів, у цей час в українських землях було створено ще один вищий навчальний заклад – Новоросійський університет. Його було засновано з ініціативи М. І. Пирогова в Одесі в 1865 р. на базі Рішельєвського ліцею. З цим навчальним закладом пов'язана діяльність видатних учених: І. І. Мечникова, І. М. Сеченова, О. О. Ковалевського.

Однією з особливостей університетської освіти в царські часи було намагання царського уряду обмежити діяльність вищих навчальних закладів рамками підготовки кваліфікованих чиновників та фахівців. Після революції 1905-1907 рр. уряд дозволив вступати до університетів вихідцям з нижчих станів, проте на практиці для дітей робітників, середнього і найбіднішого селянства доступ у вищі навчальні заклади, як і раніше, залишався практично закритим. Але незважаючи на всі утиски, відбувалося постійне розширення впливу

університетів серед української громадськості. Університети відіграли велику роль в оновленні наукового потенціалу суспільства.

Зокрема, до 1861 р. 66 вихованців Харківського університету стали професорами і працювали у вищих навчальних закладах Російської імперії. Серед них найбільш відомими були такі вчені, як математик М. В. Остроградський, філолог О. О. Потебня, біолог І. І. Мечников, історик М. І. Костомаров. У Київському університеті також працювали видатні науковці: математик М. Є. Ващенко-Захарченко, хіміки П. П. Алексєєв, М. А. Бунге, хірург М. В. Скліфосовський, ботанік І. Ф. Шмальгаузен, історики В. С. Іконников, В. Б. Антонович, І. В. Луцицький, економіст М. І. Зібер [8, 31]. Незважаючи на протидію владних структур, університети відіграли важливу роль у розвитку національної культури і свідомості українського народу.

Революційні події 1917 р. змінили не тільки соціальний лад, але й поставили на порядок денний питання створення нової вищої школи з новими педагогічними кадрами. Незалежна Україна почала робити перші кроки в організації підготовки національних педагогічних кадрів. Програмним документом стала декларація Генерального Секретаріату від 26 червня 1917 р., в якій визначалися основні заходи, спрямовані на розвиток національної школи і підготовку кадрів для неї. Важливою складовою цього процесу було становлення системи української вищої освіти. У 1918 р. Київський, Харківський і Новоросійський університети були проголошені державними університетами України. У цьому ж році на базі Вищих жіночих курсів відкрився університет в Катеринославі. У Сімферополі в 1918 р. розпочалися заняття в Таврійській філії Київського університету, а через півроку за допомоги Київського університету відкрився Таврійський університет.

Відновлення діяльності вищих навчальних закладів мало величезне значення для розвитку суспільства, культури, освіти. В умовах громадянської війни в Україні велася підготовча робота з відкриття університетів у Полтаві, Чернігові й Ніжині. Почали діяти Київський український народний університет, Український державний університет у Кам'янець-Подільському. До першого було зараховано понад 3 тис. студентів, до другого – близько 1 тис. Крім того, планувалося заснувати державні українські університети у Харкові, Катеринославі, Одесі [9, 58].

Після перемоги Радянської влади в системі вищої освіти в Україні відбувається низка змін. Деякі керівники університетів почали перебудову системи вищої освіти за зразком професійно-технічних

навчальних закладів. Вони вважали, що старі університети були відірвані від життя і, як вищі навчальні заклади, давали своїм вихованцям ґрунтовні теоретичні знання, але не забезпечували оволодіння конкретними професійними навичками. На думку цих діячів, університети практично не готували фахівців визначеного, чітко окресленого профілю, за винятком студентів медичного та юридичного факультетів. Особливій критиці піддавалася система підготовки фахівців на історико-філологічному і фізико-математичному факультетах. Студенти, які закінчували ці факультети, ставали викладачами шкіл, ремісничих училищ, технікумів.

У 1921 р. на основі старих університетів в Україні почали створювати Інститути народної освіти: Київський, Харківський, Одеський. Крім того, у зв'язку з важким економічним становищем було закрито низку вищих навчальних закладів, у тому числі ті університети, що виникли в незалежній Україні після 1917 р.: Київський український народний університет, Український державний університет у Кам'янець-Подільському. Ліквідація університетів призвела до розпорошення наукових сил, зниження рівня підготовки спеціалістів, зменшення обсягу науково-дослідної діяльності [8, 49].

У 1930 р. на базі відповідних факультетів інститутів народної освіти виникли інститути професійної освіти, що випускали викладачів для технікумів, шкіл, ФЗУ, робітфаків. На базі факультетів соціального виховання були створені інститути соціального виховання, що готували кадри вчителів для загальноосвітніх шкіл. Незабаром інститути соціального виховання було перетворено у педагогічні інститути.

Однак з часом у країні все більше відчувалася потреба саме в університетській освіті. Винятково важливе значення у її відновленні мала постанова ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 р. “Про учбові програми і режим у вищій школі та технікумах”, у якій зазначалося: “Зміцнити існуючі університети, як навчальні заклади, що готують висококваліфікованих спеціалістів із загальнонаукових дисциплін, а також педагогів, і розгорнути університети в тих республіках, де їх немає”. На виконання цієї постанови уряд України у березні 1933 р. ухвалив рішення про організацію державних університетів у Харкові, Києві, Одесі та Дніпропетровську [8, 49]. За короткий термін вони стали науковими та освітніми центрами України [2, 251].

Під час Великої Вітчизняної війни в евакуації на базі Київського та Харківського університетів було створено об'єднаний Український університет, який функціонував у казахстанському місті Кзил-Орда. Після перемоги діяльність вищих навчальних закладів в Україні

почала відновлюватися, а кількість студентів у них досить швидко зростала: з 99 тис. у 1946 р. до 325 тис. у 1956 р. [1, 44]. Для здійснення господарських реформ з 1960-х рр., що потребувало збільшення кількості фахівців із вищою освітою, відбувається розширення мережі українських вузів. Зокрема, у 1964 р. був заснований Донецький університет, у 1972 р. – Сімферопольський, у 1985 р. – Запорізький, згодом – Прикарпатський та Волинський.

Урізноманітнювалися і форми співпраці між вищими навчальними закладами СРСР (у тому числі – України) й університетами європейських країн. Починаючи з 1960-х рр., у практику університетської діяльності з підготовки наукових кадрів увійшло зарубіжне стажування спеціалістів. Цей вид наукових зв'язків здійснювався на основі програми наукового обміну спеціалістами відповідно до договорів, укладених урядами СРСР й зарубіжних країн, і запрошень на стажування від наукових та навчальних закладів, де передбачалося стажування. У період стажування стажери вивчали системи вищої освіти та наукових установ у країнах перебування, одержували можливість працювати в архівах, бібліотеках, музеях, спілкуватися з науковцями, нагромаджувати фактичні матеріали для виконання власних тем досліджень, підготовки спеціальних і загальних навчальних курсів. Неодноразово стажери запрошувалися для бесід з різними колами громадськості, читали лекції про стан освіти і наукових здобутків у вищих навчальних закладах Радянського Союзу [5, 40].

Крім того, у вищих навчальних закладах України навчалася велика кількість студентів із соціалістичних країн та країн, що розвивалися. Так, у 1976 р. у Харкові навчалася близько 2 тис. студентів із 22 країн світу [1, 184].

З набуттям Україною незалежності вітчизняна система вищої освіти зазнала значних перетворень. Реформування системи вищої освіти в суверенній Україні здійснювалось поетапно. Перший етап охоплює 1990-1996 рр.: з моменту прийняття Декларації про Державний суверенітет до ухвалення Конституції України. Другий етап (1996–2002 рр.) – це період від прийняття Конституції України до прийняття Верховною Радою України Закону “Про вищу освіту”. Нарешті, третій етап бере початок з 2002 р. і триває нині; його головний зміст становить утвердження нових державних стандартів функціонування вищих навчальних закладів, завдяки чому відбувається наближення національної системи університетської освіти до принципів європейського освітнього простору [13, 271-272].

Отже, історичний досвід розвитку університетської освіти в

Україні доводить, що найкращим варіантом її розвитку є органічне поєднання принципів діяльності вітчизняної та світової освітніх систем. Починаючи з діяльності братських шкіл, Острозької та Києво-Могилянської академій, українські навчальні заклади активно використовували кращі набутки європейської освіти у змісті, методиці й організації викладання, водночас зберігаючи власну самобутність, плекаючи духовність та патріотизм учнів, розвиваючи їх національно-культурну свідомість. Відкриття університетів у Новий час створило для української молоді нові можливості здобуття знань та їх застосування у житті. Українські університети стали розвиненими центрами освіти та науки, поступово відчинивши свої двері для молоді різних соціальних груп і майнового статусу.

Сучасна модернізація університетської освіти України дозволяє продовжувати цей шлях, поглиблюючи співпрацю з європейською спільнотою і тим самим розбудовуючи єдиний науково-освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Баран В. К.* Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. – 304 с.
2. *Вітвицька С. С.* Системно-історичний аналіз етапів становлення магістратури в Україні та Росії // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 249-252.
3. *Грушевський М. С.* Історія України–Руси. – К.: Наукова думка, 1995. – Т. 6. XIV-XVII віки. – 680 с.
4. *Гуржій О. І.* Гетьманська Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. – 304 с.
5. *Зайцев Б. П.* Міжнародні наукові зв’язки історичного факультету Харківського університету (1933-1980 рр.) / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – № 762. – Історія. – Вип. 39. – С. 28-44.
6. *Иващенко В. Ю.* Профессора-иностранцы и местная среда в Харькове в начале XIX в.: взаимодействие и восприятие // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – № 852. – Історія. – Вип. 41. – С. 315-326.
7. *Іваненко О. А.* Зв’язки науковців Харківського університету з Францією в першій половині XIX ст. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – 2003. – Вип. 6. – С. 174-182.
8. *Київський університет імені Тараса Шевченка: Сторінки історії і сьогодення (1834-1994) / О. І. Білодід [ред.].* – К.: ВПЦ “Київський університет”, 1994. – 286 с.

9. *Кордон М. В.* Освіта України в 1917-1920 рр. // Матеріали II Волинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 90-річчю Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2009. – С. 57-59.
10. *Мицько І. З.* Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – К. : Вища школа, 1990. – 290 с.
11. *Посохова Л. Ю.* Образи Харківського колегіуму та Харківського університету: точки сполучення // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2005. – № 701. – Історія. – Вип. 37. – С. 11-18.
12. *Русина О. В.* Україна під татарами і Литвою. – К. : Видавничий дім “Альтернативи”, 1998. – 320 с.
13. *Сафонова Н. М.* Етапи та провідні напрями реформування вищої школи в Україні (90-і рр. XX – початок XXI ст.) / Н. М. Сафонова, В. Є. Циганок // Історичні записки : збірник наукових праць. – Вип. 12. – Ч. 2. – Луганськ, 2006. – С. 271-278.
14. *Серяков І. Є.* Ієзуїтські колегіуми на східнослов'янських землях в другій половині XVI – на початку XIX ст. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – 1997. – Вип. 2. – С. 135-139.
15. *Хижняк З. І.* Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К. : Видавничий дім “КМ Академія”, 2003. – 184 с.

Жижко Т. А. Университетское образование Украины как составляющая Европейского университетского пространства.

Проводится анализ университетского образования Украины в сочетании принципов деятельности с мировой образовательной системой.

Ключевые слова: образование, университет, университетское образование, молодежь, академические свободы.

Zhizhko T. A. University education of Ukraine as component of European university space.

The analysis of university education of Ukraine is conducted in combination of principles of activity with the world educational system.

Keywords: education, university, university education, youth, academic freedoms.